

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita	
Fakulta	Pedagogická fakulta MU
Habilitační obor	Pedagogika
Uchazeč	Mgr. Petr KNECHT, Ph.D.,
Pracoviště	Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity
Habilitační práce	Knecht, P. (2014). <i>Příležitosti k rozvíjení kompetence k řešení problémů v učebnicích a ve výuce zeměpisu</i> . Brno: Masarykova univerzita. 207 s. ISBN 978-80-210-7651-8.
Oponent	prof. PhDr. Peter GAVORA, CSc.,
Pracoviště	Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

Text posudku

a. Aktuálnost námětu

Problémové úlohy boli a sú evergreenom didaktikov takmer všetkých vyučovacích predmetov. Dôvod je zreteľný. Tieto úlohy majú najvyššiu potencialitu rozvoja kognitívnych schopností žiakov a majú dar podchytiť žiakov i motivačne – pričom motivácia zase spätne podporuje žiakovu kognitívnu angažovanosť. Monografia Petra Knechta patrí do radu prác spracovávajúcich túto problematiku, preto o jej aktuálnosti nemožno pochybovať. Navyše, jej prístup k problematike je do veľkej miery novátorský.

b. Prístup k řešení

Ciele, ktoré si autor položil, nie sú vôbec jednoduché a ľahké. Jeho úsilím bolo určiť 1) ktoré vlastnosti učebných úloh možno považovať za problémové, 2) aké sú konštitučné komponenty problémových úloh, 3) v akej podobe a v akej frekvencii sú tieto úlohy prezentované v učebniciach a napokon 4) v akej podobe a v akej frekvencii problémové úlohy vystupujú v autentickom vyučovaní. Tematicky ide o problémové úlohy z učiva fyzickej geografie. To znamená, že všetky východiská i závery sa vzťahujú predovšetkým na túto kurikulárnu oblasť, i keď o extrapolácii na iné oblasti možno tiež uvažovať.

Na svoju úlohu bol autor veľmi dobre pripravený štúdiom objemnej zahraničnej i domácej literatúry. Za poznámku stojí, že významný podiel tu má nemecky písaná literatúra, ktorá taktó vyvažuje predimenzovanosť alebo dokonca exkluzivitu anglicky písanej literatúry u väčšiny súčasných vedeckých prozaikov.

Teoretická časť práce zaberá takmer presne polovicu textu a veľmi hlboko prepracúva koncept „problém“ a koncept „problémová úloha“. Autorovi sa podarilo veľmi úspešne syntetizovať doterajšie, najmä novšie poznatky, ktoré sa viažu k týmto pojmom, pričom jeho jazyk je až chirurgicky precízny a presný. Oproti niektorým minulým prácam v danej oblasti je autorove teoretické videnie širšie, povedal by som, viacdimenziálne. Kulminuje modelom (na Obr. 15), ktorý mu slúžil ako koncepčná a metodologická kostra pre obidva výskumné

smery – smer analýzy učebno-problémových príležitostí učebníc geografie a smer analýzy týchto príležitostí v autentickej interakcii učiteľa a žiakov.

b. Použitá metodologie

Pri metodológii by som zdôraznil presnú a plne funkčnú validizáciu kategoriálneho systému na analýzu problémových úloh v učebnici, ktorá je originálnym dielom autora. Vypočítané parametre reliability a validity sú veľmi dobré, takže výsledky vzbudzujú dôveru.

Práca má dosť široký – sedemslovný titul a tento názov sa priebežne používa takmer na každej strane textu. Názov je síce veľmi presný, exaktne odráža obsahový pilier knihy, ale táto precíznosť je daňou za trošku kostrbaté čítanie textu. Otázkou je, čo by sa mohlo z názvu ubrať i za cenu miernej neúplnosti. Vstupným konceptom sú *príležitosti* (k rozvíjaniu), teda rozvojtovné potenciality ako determinujúce faktory. Paradoxne, koncept príležitostí nie je nikde definovaný ani priblížený. Implicitne môžeme predpokladať – a žiadame od autora komentár – že sú to jednak učebné situácie, jednak v nich obsiahnuté učebné úlohy, ktoré majú potencialitu rozvíjať kompetencie žiaka potrebné na riešenie problémov.

d. Kvalita a správnosť dosažených výsledkù

Správnosť výsledkov v kvantitatívnej časti výskumu je daná v prvom rade reliabilitou a validitou – a tá je v poriadku. V druhom rade je zabezpečená precíznym a úplným vyjadrením výsledkov. V treťom rade je zastúpená realistickou interpretáciou zistení. Mám však trošku obavu o potrebu výpočtov rozdielov medzi dimenziami príležitostí v učebniciach a o potrebu formulovania a testovania hypotéz (s. 128). Keďže išlo o úplný súbor učebníc a úplný súbor príležitostí pre rozvíjanie kompetencií k riešeniu problémov (čiže o základný súbor), nebolo potrebné používať inferenčnú štatistiku. Platia rozdiely medzi absolútnymi číslami a nič viac nebolo treba vyvodzovať.

Pokiaľ ide o kvalitatívnu analýzu interakcie na vyučovacích hodinách, ako je zrejmé, o reliabilite a validite tu nie je správne uvažovať vzhľadom na druh dát a spôsob analýzy. Skôr je možné hodnotiť kredibilitu, teda dôveryhodnosť postupu, procesov, hĺbku poznania terénu autorom a dôkladný opis. S postupmi vyjadrujem spokojnosť.

Autor si uvedomoval objektívne i subjektívne obmedzenia svojho výskumu a otvorene sa k nim hlási. Toto nie je bežný prístup v našej praxi výskumných prác, skôr naopak. Často vládne snaha problematické stránky a obmedzenia vlastného výskumu zamlčať alebo rozpustiť v sérii nejasných opisov. Na druhej strane sa autor priznaním obmedzení hlási k najlepším tradíciám zahraničného výskumu (niektoré časopisy explicitne vyžadujú kapitolku o limitoch výskumu). Medzi obmedzenia výskumu, ktoré autor deklaroval, patrí predovšetkým výber vzorky vyučovacích hodín a situácií, charakteristiky učiteľov a charakter tematického celku alebo dokonca celého predmetu fyzickej geografie. Autor sa tiež veľmi decentne vyjadruje o možnostiach aplikácie jeho teoretického modelu na iné výukové oblasti než je fyzická geografia. Podľa mňa je jeho model aplikovateľný na veľkú väčšinu tzv. náukových predmetov.

e. Původnost dosažených výsledkù

Dielo považujem sa vysoko originálne pokiaľ ide o koncepciu analýzy, jej realizáciu a interpretáciu výsledkov. Práca však nevznikala vo vzduchoprázdne, ale v kolektíve pracovníkov Inštitútu výskumu školského vzdelávania PdF MU v Brne. Vzájomný vplyv jej členov je zreteľný. To nie je nedostatok, ale charakteristický znak modernej teamovej práce

vo vede.

f. Uplatniteľnosť výsledkov pro rozvoj oboru a ďalší bádání

Uvedené v časti d).

g. Uplatniteľnosť výsledkov v praxi

Výskum ukázal, že potenciality rozvoja kompetencií riešiť učebné úlohy problémového charakteru sa naplňajú v reálnom vyučovaní i v učebniciach pomerne slabo. Práca je preto silnou a dobre teoreticky a výskumne podloženou výzvou smerujúcou k zlepšeniu tohto stavu. Hlavný záver, že učebnice geografie poskytli väčší potenciál na rozvoj kompetencií na riešenie problémov ako skúmaní učiteľia zemepisu poskytli svojim žiakom (na 50 vyučovacích hodinách sa našlo len 7 takýchto výukových situácií) je výzvou smerom k skúmaniu kompetencií učiteľov a možností ich rozvoja.

h. Formální úprava a jazyková úroveň práce

Práca je napísaná pedantne a nenašiel som v nej nijaké formálne či bibliografické chyby alebo preklepy.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (počet dotazů dle zvážení oponenta)

1. Aké sú podľa odhadu autora hranice potencialít bežného učiteľa pochopiť štruktúru a vlastnosti problémovej situácie/úlohy a jej rozvojitvornosť smerom k žiakovi?
2. Autor založil výskum na učebniciach tlačených na papieri a u učiteľoch, ktorí nepoužili interaktívne elektronické médiá. Ako by vyznela skúmaná problematika vo forme blended learning?

Závěr

Habilitační práce Petra KNECHTA *Příležitosti k rozvíjení kompetence k řešení problémů v učebnicích a ve výuce zeměpisu*. Brno: Masarykova univerzita. 207 s. ISBN 978-80-210-7651-8 **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Pedagogika.

V Bratislavě/Zlíně dne 5.12.2015